

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitate, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Caput Secundum. De falsitate in judicijs publicis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

ter, læsionem afferre notabilem. Ad confirmationem respondeo, esse quidem famam ex se altioris ordinis, tamen in suo ordine aliquando posse esse levem, ac propterea ejus ablationem non esse mortalem. In his autem rebus moralibus non valet argumentatio ab uno ordine ad alium; secus, lædere modicissimè in honore per levissimam injuriam, mortale esset, quia honor ex se est nobilioris ordinis, quàm sint omnia bona temporalia. Ad secundum pronuncio, irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia, ob levem suspicionem coamici, cum omnes parati esse in hac valle nostræ fragilitatis debeamus, ad tolerandas hujus generis suspensiones, quæ non insurgunt ex odio, nec malum pariunt effectum, quæque non rarò ex amore procedunt; de carissimis enim amicis mala subinde suspicamur, quia mala in illis adesse nollemus.

g *S. August. citatus à S. Th. 2. 2. q. 60. art. 3.*

19. Atque ex dictis denique collige, h rarò lethaliter peccari per temerarium judicium: quis enim, nisi ex gravi illo odio, vel ex magna stultitia, certò judicat, ex indicijs non certis? immò etiam hic stultus culpam mortalem sapissimè vitat, quia regulariter potius errat errore intellectus invincibili, putans, illud indicium esse certum, atque sufficiens, quàm ex prava voluntate.

h *Mol. tr. 4. disp. 13. num. 4. Dicast. li. 2. tr. 2. d. 12. p. 1. dub. 3. nu. 35. loquentes de viris timoratis.*

CAPVT SECVNDVM.

De falsitate in Iudicijs publicis.

Solent hic authores, non de falsitate solùm agere intercurrente in Iudicijs, verùm etiam de cæteris culpis ad judicia spectantibus, atque adeò ad judicem, reum, accusatorem, testem, notarium. Iisdem ego vestigijs insitam, modò te, lector, admo- neam, ea dumtaxat à me breviter esse tractanda, quæ frequentiora sunt, cætera legantur à curioso apud doctores, quos in margine jam jam laudabo.

§. I.

Judex.

DE judice nonnulla delibavi in libris præcedentibus: primò, a an reum secundum allegata condemnare valeat, quem privata scientia judex novit innocentem? secundò, b an sententiam ferre queat, juxtà minus probabilem sententiam? tertio c, an ex levibus indicijs condemnare valeat reum? quarto d, an pretium accipere possit judex pro sententia justa vel injusta? quinto, e quo modo se gerere debeat in malefactoribus puniendis? nunc tria, quæ præ cæteris scitu sunt necessaria, de eodem judice proponam; primum erit de modo procedendi ejusdem; secundum de muneribus ab ipso non accipiendis: tertium de muneribus ipsi non dandis.

a *sup. lib. 6. c. 1. §. 4. à nu. 8.* b *sup. lib. 1. c. 8. §. 4. & li. 8. tr. 3. c. 7. §. 1. n. 13. Modum*

c. paulo ante c. 1. nu. 14. d. sup. lib. 7. r. 5. n. 13. & 14. c. sup. lib. 6. c. 2. §. 4. prefertim a num. 5.

Modus procedendi.

2. Quidnam requiritur, ut iudex iudicē procedat? respondeo, f. duplici modo eos posse procedere, vel per viā inquisitionis, vel ad instantiam partis, per viam accusationis.

f. l. Sanch. Les. Delug. mox citam. & Dicaftil. lib. 2. de iustit. tr. 1. d. 5. dub. 3.

3. Si procedat hoc secundo modo, requiritur semiplena probatio, ut iudex possit reum interrogare, & torturā subijcere; secus, tenetur de damno, & confessio à reo facta non esset valida: semiplena autem probatio est, cum adest unus testis omni exceptione maior, deponens, se vidisse; vel si adsunt vehementia quædam indicia &c.

4. Si procedat primo modo, inquisitio vel est generalis, vel specialis, vel mixta. Generalis est, quando inquiritur in genere, an subditi seruent leges &c. specialis, quando inquiritur in particulari, an Paulus v.g. homicidium commiserit? mixta, quando inquiritur de persona determinata, v.g. de Paulo, non tamen de determinato delicto; vel contra, quando de delicto determinato, v.g. de homicidio fortē patrato, sed non de persona determinata.

Dico igitur primò, ad generalem inquisitionem à iudice instituendam non requiri, ut præcedat infamia, sed tunc interrogati non debent patefacere eos, qui occulta crimina perpetrarunt, etiam si sub iuramento, vel excommunicatōne illis præcipiatur, ut quod sciunt,

proferant; possunt enim, ac debent per æquivocationem dicere, se nescire.

Dico secundo, ad specialem requiri, ut præcedat infamia authoris, vel ut rumor de eo sparsus sit per maiorem partem vicinæ, vel aliud æquivalens: id autem est ad inquirendum; nam deinde ad interrogandum reum vel subijciendum torturæ, requiritur semiplena probatio, ut dictum est.

Dico tertio, quoad mixtam, legendum esse g. Lessium, sicuti etiam esse legendos h. alios, quoad alia huc pertinentia: nobis enim satis sit, hæc pingui calamo innuisse ad dandam tironibus cognitionem terminorum.

g. Less. lib. 2. c. 29. num. 109. h. Sanch. lib. 6. conf. c. 2. Delug. t. 2. de iust. d. 37. à sec. 6. aliosque ab his citatos.

Munera à Iudice non acceptanda.

5. Non est sermo i. de iusto stipendio ipsis constituto, siue ex lege, siue ex consuetudine, siue ubi illæ non adsunt, ex pacto; neque de pretio, quod is fortē accepit pro eo, ad quod ex Iustitia non tenebatur; ut si noctu ad longum tempus vigilaverit, quò causam expediret. Si longum iter suscepit, &c. Nec de muneribus ipsi datis ab alijs à litigantibus, vel datis consanguineis, amicisque ex alijs titulis: hæc enim siue stipendia, siue dona ex nullo capite iniusta supponuntur. Nec de illa quæstione, an pro liberandis reis liceat supremo iudici, pecuniam accipere; ea enim huc non pertinet, & de illa poterit legi Diana l. Nec de illa alia, an iudex possit pecuniam accipere pro eligenda sententia probabili; de hac enim breviter, sed suf-

X x x

sed sufficienter dixi lib. 8. Tr. 3. c. 7. §. 3. num. 13.

i l. Dicast. li. 2. de just. tr. 2. d. 6. dub. 4. n. 64. 1 Dian. p. 7. tr. 6. ref. 1.

Sermo igitur est de ijs muneribus, quæ ad movendum judicem solent à partibus dari. Et quidem Petrus m Navarra atque aliqui n ex Societate, putant, posse judicem accipere munera à partibus, ut ab amicis, vel personis dignis donata, sed non ad movendum animum; id quod tamen non placet Dicastillo o, quia sic sternitur, inquit, via ad omnia munera accipienda. Nam propterea nos absolute hinc quærimus, an ejusmodi munera sint illicita, & restituenda? esse communiter à Rep. profliganda, certum esto, quia ex Ecclef. 20. *Xenia, & dona excacant oculos judicem.* nihilominus ad trutinam Theologicam si id expendamus, ita distinguendum est.

m Pet. Navar. lib. 3. c. 3. n. 22. n aliqui apud Dica. mox citan o Dicastill. lib. 2. de just. tr. 2. d. 6. dub. 4. n. 80.

6. Præscindendo à juramento, quod alicubi emittitur de non admittendis muneribus, quod omnino est observandum, & præscindendo à legibus positivis, de quibus postea, vel munera ita accipiuntur à judice, ut ab illis nec moveatur ad injustitiam, nec periculum grave & proximum sit, ut ad eandem afficiatur, & tunc jure naturæ, nec illicita nec restitutioni sunt obnoxia; hujus generis regulariter sunt munuscula ex esculentis, vel ex rebus parvi momenti. Ratio est, quia tunc non adest caput, nec ullius culpæ, nec ullius pænæ. Vel ita accipiuntur, quocumque fine à parte dentur, ut judex ad injustitiam

afficiatur, vel ut proximum sit periculum ad illam; & tunc dico primo, illicitè accipi. Dico secundo, esse obligationem restitutionis, ante causam expeditam. Dico tertio, non esse restituendi obligationem p finita causa. Ratio primi dicti est, quia qui amat periculum tam proximum, peribit in illo. Ratio secundi dicti est, quia, ut alibi universaliter diximus, judex obligatur ad removendum illud periculum suæ subversionis; at nunc munera retenta illud afferunt, ut supponimus, ergo. Neque judicem ullo modo q excuso ab hac citata restitutione, ex eo capite, quod inurbanus videretur, si munus litiganti remittat: non, inquam, excuso, tum quia ex ea remissione potius honorem ex affectu ad justitiam, quam dedecus ex inurbanitate, sibi apud omnes conciliaret; tum maximè, quia si supponis eum per illam retentionem muneris, esse in periculo proximo peccandi, qua ratione sola inurbanitas, nisi accedat alia notabilis necessitas, eundem excusare ab eo periculo cavendo possit? commodius igitur huic judici remedium erit, per poenitentiam, confessionem, & alia opera devotionis se constanter munire, ne injustitiam faciat; nam sic si probabiliter prævidet constantem se futurum in bono proposito, jam non erit in proximo periculo peccandi; quod si id probabiliter habere non possit, restitutionem omnino expediat, necesse est. Ratio tertij dicti est, quia si litigans verè dedit gratis illa munera, transtulit dominium in judicem, & finita causa, jam non est amplius locus illius periculi.

p l. Mol. r. 1. tr. 2. diff. 88. Less. lib. 7. Venio

2. f. 14. dub. 9. *usq. t. 2. in p. 2. d. 164. Rebell. l. 18. de donat. qu. ult. Delug. mox citandum sec. 11. nu. 134. ubi solvuntur aliqui textus in contrarium. q. ut excusat in aliquo casu Delugo t. 2. de just. d. 37. sec. 11. n. 130. r. l. nostram Meth. Conf. lib. 3. c. 3. adde Caramuelem in Reg. S. Benedicti nu. 1506.*

7. Venio ad leges humanas Iuris communis, & pro iudice seculari duo dico. Primò, probabile mihi esse, si à iudice munera, etiam contra leges has acceptata fuerint, non esse s. obligationem restitutionis, ante sententiam. Ratio est, quia in his legibus non adsunt verba clarè impediencia translationem domini in iudicem, & ex alia parte restitutio ab iisdem legibus videtur imposita in poenam, atque adeo non urget ante sententiam; post sententiam obligatio urgebit, quia iustæ sententiæ semper est standum, ut omnes t. docemus.

s. *Dicast. l. c. nu. 82. t. l. Delug. t. 2. de just. d. 37. sec. 15. à num. 185. ubi, quid, quando vel est injusta sententia, vel præscriptioni falsa innixa.*

Dixi (venio ad leges Iuris communis) nam proprias quisque suas consideret, ut Hispanas consideravit pluribus Sanchez n.

u. *Sanch. in Confil. lib. 3. c. unico d. 1.*

Dico secundò, (præscindendo ab eo, quod modò dictum est, esse de jure naturæ) iudices seculares non peccare, saltem mortaliter, ex eo solo capite, quod adversus has leges seculares operentur. Ratio est, quia o aliqui probabiliter censent, seculares leges, saltem de facto, ad mortale nequaquam obstringere, nisi id expresse declarent.

o *Nav. Covarr. Valent. alijque apud Castrop. d. 1. de leg. p. 15. n. 6.*

8. Iam verò superest dicere de Ecclesiasticis iudicibus, sive ordinarijs, sive delegatis: de quibus item assero duo.

Assero primò, præscindendo similiter à jure positivo, etiam si illicitè iudex Ecclesiasticus agat, acceptando munera, non obligari ante sententiam ad restitutionem. Ratio est eadem, quæ modo num. 7. dicta est de iudice seculari. Excipe, nisi sint accepta pro ferenda sententia iusta, de qua re alibi p. diximus. Excipe item, nisi accepta fuerint, ratione visitationis: sed id est de jure positivo, ut paulo post num. 10. dicam. Excipe demum, nisi intercurrat simonia, ut ex se patet.

p. *sup. lib. 7. c. 5. §. 3. præfert. 13.*

9. Assero secundò, quoad culpam, considerando solum jus positivum, (nam quid prohibeatur de jure naturæ, dictum est superius universim nu. 6.) me non invenire verba in sacris canonibus clarè denotantia obligationem sub mortali: quamvis enim id graviter prohibeatur, tamen rigidior vox, quam invenio, est, *Mandamus*, quæ obligationem ad mortalem culpam ex aliquorū q. sententia non ostendit. Quod si jubeatur, r. acceptum restitui, id intel. liget quis, post sententiam, sicuti modò dictum est de iudice seculari. Proferantur canones. Non quod pro certo asseram, non adesse prohibitionem sub mortali, lego enim, doctores rigidissimè invehi contra ejusmodi munera, sed ut rem considerandam sapientioribus offeram.

q. *Azor p. 1. lib. 5. c. 6. q. 5. à v. lex*

xxx 2

10. Sanè

n. 6. & universim Caet. in summa v. Clericorum peccata. versus finem.

r. c. statutum, §. si quid autem, de rescriptis in 6.

10. Sanè (inquit pontifex) ad audi-
entiam Apostolatus nostri pervenit,
quod cum ex delegatione nostra cau-
sas suscipitis pertractandas, more sæ-
cularium super decima litis, vel par-
te alia, pro diversa terrarum consue-
tudine, præter expensas victualium,
cum litigantibus receptis pignoribus,
pro salario convenitis. Nos atten-
dentes, quod ad hoc vobis & alijs cle-
ricis sint Ecclesiastici redditus depu-
tati, ut ex ipsis honestè vivere debeat-
tis: & infra. Ideoq; mandamus, qua-
tenus ab huiusmodi exactionibus de-
cetero abstinentes, vigore judiciarii
gratis studeatis litigantibus impertiri.

s. c. cum ab omni, de vita & honest. Clericorum.

Et alibi. Insuper, ut gratis & cum
omni puritate iudicium coram ipso
procedat, nullum munus, vel quicquid
aliud (nisi forsitan esculentum vel po-
culentum mera liberalitate oblatum,
quod paucis consumi possit die-
bus &c.) recipere à partibus, quali-
tercumque perquirant.

o. c. statutum, §. insuper, de rescriptis in 6.

Et in Decreto p. Nō licet iudici, ven-
dere justum iudicium, etsi liceat ad-
vocato, vendere justum patrocinium,
& Iureconsulto rectum consilium.

p. c. non licet 11. q. 3.

Ibidem: ille tamen q; solet, tamquā
malè sibi allatam pecuniam repetere,
qui justum iudicium emit, quoniam
venale esse non debuit.

q. c. non sanè, §. ille tamen, 14. q. 5.

11. Haftenus sacri Canones; neque
hac de re alios invenio: invenio qui-
dem alios multo severiores, hosque à
sacro concilio & Tridentino renovatos.
Sed loquuntur de visitatoribus, qui sa-
nè si munera accipiant à visitatis, pec-
cant mortaliter, & ad restitutionem te-
nentur, immò dum de casu visitationis
tam rigidè canones loquuntur, non ve-
rò sic de alijs casibus, eos in solo rigore
juris naturalis relinquere videntur.
Tantum rigorem in Visitatoribus si li-
bet cognoscere, ecce textus: caveat, in-
quit, ne ipse (Visitator) vel quisquam
suorum, aliquod munus quodcumque
sit, & qualitercumque offeratur, præsu-
mat recipere: ut non quæ sua sunt, vi-
deatur quærere, sed quæ Iesu Christi.
Quod si fuerit contra præsumptum, re-
cipiens maledictionem incurrat, à qua
numquam (nisi duplum restituat) libe-
retur. Volumus enim in his fraudem
quamlibet penitus evitari. Hæc ibi. Ad-
verte tamen, legitimas procuraciones
pro moderato victu esse concessas &c.,
adverte item, Inquisitoribus & prohibi-
tum esse, dona percipere, etiam ab offi-
cialibus, sub pœna excommunicationis
latæ sententiæ.

r. Conc. Tri. sess. 24. c. 3. de reform. s. c. Romana, §. procuraciones, de censibus & exactis in 6. & confirmatur c. exigit, eodem. t. l. Trid. l. c. t. l. Sanch. lib. 1. consil. c. unico d. 2. num. 6.

12. Puto autem, in illo verbo (præ-
sumat) temperari id, quod rigidè notat
Glossa 11. dum innuit, Visitatorem, ne
esculenta quidem, & modicæ conside-
rationis munera posse recipere, quam-
vis, per c. statutum, citatum, possit ea-
dem recipere iudex Ecclesiasticus, extra
visita-

visitationes: puto, inquam, temperari. Cum enim illud (præsumat) temeritatem ostendat credere meritò possumus, tantum rigorem ad modica esculenta, vel ad exigua similia nequaquam extendi. Et Tridentinum loco citato hunc canonem confirmans, licet non utatur eodem verbo (præsumat) dum tamen aliud non explicuit, videtur solum idem, quod Canon voluisse.

tt *Glossa in c. Romana. §. procuratio- nes. de cens. & ex act. v. aliquod munus.*

Munera iudici, an donanda?

13. Quando iudex licitè potest accipere munera, juxta dicta, licitè & alijs donant. Sed quid, quando illicitè iudex petit, vel accipit? respondeo, si ea quis dat, ad redimendam suam vexationem injustam, non peccat¹⁴. Ne sit tamen litigans facilis ad credendum, vexationem injustam intercedere, quia omnes ferè litigantes putant, se injustè vexari, cum tamen non ita sit, intercedit tamen, quando imminet periculum claræ injustitiæ, vel injustæ inæqualitatis, in expediendis negotijs, ijs prius expeditis, ob quæ munera iudex accepit.

u *Mol. l. 1. tr. 2. d. 88. Sanchez. l. 3. Consil. cap. unico, dub. 3. & communiter. Rebell. alijque apud Dicast. l. c. n. 86.*

14. Hac occasione nota, iudicum famulos, qui aliquibus propter munera accepta aditum præbent ad iudicem, alijs injustè exclusis, omnino peccare; sed tamen iisdem propter eandem rationem, dare licebit munera ad redimendam vexationem. Dixi (injustè) nam si, sine alterius præjudicio, extraordinarium favorem famulus procuret litiganti, licitè, quamvis indecorè, propter hanc causam, aliquid accipiet,

15. Nota, ea, quæ iudex, alijsve recipiunt ad redimendam vexationem debere (præter peccatum) omninò restitui, quia, in vitis absolutè dominis, accipiuntur.

Denique iudicis amasiæ, quando ad sollicitandam causam munera offerre liceat, diximus lib. 5. c. 1. §. 4. n. 23.

§. II.

Reus.

An licitè aperiat occulta, vel falsa crimina testium.

QUæres primò, potestne reus ad enervandam falforum testimonij authoritatem, eorum occulta crimina revelare? respondeo, si alia via non datur, qua commodè testimonium infirmet, sanè potest¹⁵, sive spontè, sive compulsi à iudice, testes illi testati fuerint: quilibet enim jus se tuendi habet, cum iusto moderamine, præsertim eodem genere armorum, quo oppugnatur. Quod si alia via datur, ut item si per manifestationem unius peccati minoris sibi consulere satis posset, manifestaret autem majus, eum peccaturū, etiam contra Iustitiam, puto; sicuti eodem modo peccare supposuimus supra illum, qui se corporaliter defendendo, excedit limites necessariæ defensionis.

a *Lessl. 2. c. 31. n. 1. b sup. lib. 6. c. 4. §. 3. num. 16.*

2. Hinc sequitur primò, eum, qui accusatur de crimine, quod juridicè ab accusatore probari nequit, non solum posse negare crimen, sed etiam dicere,

xxx 3

accusa-

accusatorem calumniari & mentiri; qui enim accusat de crimine, quod probari non potest, calumniator est, & mentiri praesumitur.

c. *Pet. Nav. l. 2. c. 4. m. 348. lege etiam S. Th. 2. 2. q. 69. ar. 2.*

3. Sequitur secundò, idem esse extra iudicium. quare si quid aperuisti amico tuo, ea lege, ut nihil diceret, ipse autem manifestavit alteri, cum gravi offensione tua, vel alterius, potes tu negare, te id aperuisse. Quilibet enim habet jus tegendi, quantum potest, sua dicta & facta, unde nascatur offensio. Quod si amicus patefecit in casu, quo licet poterat, tu illum sine injuria non posses ut mendacem pronunciare.

4. Hæc passim in ore sunt omnium; illud singulare est, & difficile, an si alio modo te ab injusto teste tueri nequeas, licet falsæ crimina illi possis obijcere, quanta sufficiant ad tuam justam defensionem? Duo assero: unum mihi satis probabile, alterum satis incertum.

5. Probabile a mihi est, te, si id facias, non peccare contra Iustitiam, unde nec obligari ad restitutionem: ratio est, quia, sicuti si ad defendendam tuam vitam invadentem, illum mendacijs & stratagemate curares, ut in foveam v. g. caderet, mendax quidem esses, sed non injustus, cum (quoad iustitiam) habeas jus te defendendi omnibus vijs, ita in casu nostro &c. Et ratio à priori est, quia defensio vitæ contra injustè aggredientem aufert à quacunque tua actione ad defensionem necessaria omnem rationem injustitiæ.

d. *Bannes, Ledesma, Io: la Cruz allat*

à *Delugo t. 2. de iust. d. 40. sec. 2. num. 26. Dicast. latè contra quemdam innominatum lib. 2. de iust. tr. 2. d. 12. p. 4. dub. 2. m. 401. & apud Dian. p. 9. tr. 8. ref. 43.*

6. Incertum mihi est, an id possit fieri licetè, sine ulla culpa? & quidem Delugo e sic habet. Certum est, non licere, quia ad minus erit mendacium, quod nunquam licet: & post quatuor interjectas lineas hoc falsum, ait, crimen testis erit probandum per testes alios, qui cum debeant jurare, committent peccatum mortale, & per consequens, eos ad hoc hortari, erit mortale. Hæc ille, qui explicat aucthores f, quos in contrarium citat Diana ff, aitque eos docere, non esse mortale, ex parte injustitiæ; non verò non esse mortale, saltem ex parte perjurij.

e. *Delug. ib. sec. 2. n. 25. f. Io: la Cruz Bannes, Ledesma, apud Dian. mox citandum. ff. Dian. p. 3. tr. 5. ref. 4.*

7. Video doctrinam hanc, sed quoniam tota culpa refunditur in mendacium & perjurium, sequitur quaestio, si solum esset mendacium sine juramento, non esse mortale, quia, quamvis hoc mendacium sit absolute de malo gravi contra proximum, tamen cum iustè à me hoc damnum inferatur, non esset mihi imputandum ad grave; atq; hanc sequelam expressè concedunt Hurtadus g & Bannes h.

g. *Hurtad. apud Dian. p. 9. tr. 8. ref. 43. h. Bannes apud eundem Dian. ib.*

Secundò, etiam accedente juramento, posset adhiberi equivocatio, tum à me, tum ab ijs, quibus est certa mea innocentia, & sic vitari perjurium, seu mendacium, quo solo posito, negant commi-

communititer Doctores, & ipse Delugo hanc sententiam. Si igitur hoc tollatur, non sunt huic doctrinae contrarii. Iuramento autem æquivoco, etiam in iudicio, si id illegitimum sit, me licite posse uti, docet Castropalaus g cum alijs. ergo etiam in iudicio, ubi injustus est testis. Videbitur igitur alicui, posse vitari mortale ab eo, qui in prædicto casu, falso vel illegitimo testi falsa crimina impingit.

g Castrop. t. 3. d. 1. de juram. p. 7. num. 1.

Adhuc tamen incertum id esse pronuntio. Ut quid enim? si sodomitam oporteret probari esse illum testem, si excommunicatum, si hæreticum? sibi testis falsus id imputet, respondebit aliquis. Audio: sed adhuc hæreo. Quid enim, si sit necesse, publicas scripturas ementiri, possent Notarius publicus ad hoc induci, si Notario constaret mea innocentia? quid ni? respondebis: id enim non est, infidelem esse Reip. sed maximè fidelem, dum ejusdem Reip. innocentes sic defenduntur. Verum si aperiat huiusmodi ostium, quo modo stabunt publica judicia? inveniantur, respondebis, testes veri, ut sancta requirunt tribunalia. Demum enim falsi testes quacumque arte repelluntur, publica judicia firmanentur potius, non infirmantur. Sed ego iterum audio, quia tamen adhuc durum audio, libenter nodum hunc in aliud tempus evolvendum reservo.

An reo liceat, crimen sibi imponere ad evitanda tormenta, dicam inferius cap. 3. §. 6.

Reus an debeat stare sententia?

Quares secundò; teneturne reus

condemnatus stare sententiæ judicis? respondeo, si est iusta, tenetur, quia sententia est veluti quædam lex privato imposita; unde condemnatus ad solvenda centum v. g. debet solvere, etiam in conscientia. Si est injusta, non tenetur, quia non expedit bono publico, ut qui per calumniam, vel falsos testes convictus est, obligetur in conscientia &c.; sed de hac re vide distinctè apud Delugo h. & de injusta sententia in materia beneficiorum, vide Dicastillum i. Nos unum notatu dignum diximus lib. 6. c. 4. §. 2. num. 5. l.

h Delugo t. 2. de just. d. 37. sec. 15. à n. 185. i Dicast. li. 2. de just. tr. 1. disp. 15. dub. 2. l. id ib. dub. 4.

An reus, etiam Religiosus, fugere queat à carcere?

9. Quares tertio: reus licitène fugit à carcere? respondeo, non solum ante, sed etiam post justam sententiam licitè fugit, si sit periculum damnationis ad poenam mortis, vel mutilationis, vel gravis mali; quia non potest poni præceptum, ut ibi maneat cum tanto suo damno. Probabile item est, posse vincula effringere, & rumpere carceres, saltem cum animo restituendi fractionis damnum, quod tamen damnum restitui, non esse in usu, putat Lessius m. Ratio est, quia qui potest velle finem, potest ponere media; neq; id est inferre vim publicæ potestati; per hanc enim prohibetur, ne fiat vis contra iudices, & ministros, quando justè agunt, non verò contra vincula & carcerem. Idem puto, si quis sit in eodem carcere (& propter paritatem rationis in triremibus)

bus) ob poenam delicti: in carcere inquam atroci, vel perpetuo, vel pro longo tempore; nam pro brevi & ordinario jus habet iudex. n

m *Less. li. 2. c. 31. n. 37. fine. n. l. Dian. p. 2. tr. 17. ref. 39. cit. Less. Malderum, Ledesnam, alios.*

10. Quid de Religioso, potestne fugere è carcere, saltem, ut se suo superiori mitiori sistat? de hoc lege Sanchez o strictius loquentem; sed lege Castropalaum p, & Suarez q, loquentes mitius, & Granadum r mitissimè, quoad trimemes, modo fugiat, non ut vagetur, sed ut ad superiorem, v.g. Pontificem pro remissione confugiat.

o *Sanch. li. 6. in Dec. c. 8. n. 12. p. Castrop. de voto relig. obed. d. 4. p. 14. q. Suarez t. 4. de Relig. tr. 8. li. 2. c. 10. n. 10. & 11. r. Granadus 1. 2. tr. 3. d. 12. num. 28. sequens Bannes 2. 2. qu. 69. ar. 4. post conclusiones.*

11. Denique potestne quis licitè adjuvare dictum reum, ad fugiendum, & ad carcerem effringendum? respondeo, certum est, ministros & officiales Iustitiæ non posse, quia ex officio tenentur custodire. Certum est secundò, alios posse consulere reo, ut fugiat, quia si ipse licitè potest fugere, poterit & consultor consulere. Certum est tertio, vel sanè probabile, ex Delugo s, licitè dari ipsi instrumenta, v.g. securim, ut ipse reus effodiat parietem, vel effringat carcerem, fugiatque, quia, ut modo dixi, qui licitè ponit finem, licitè ponit & media.

s *Delug. l. c. d. 40. sec. 4. n. 55.*

12. Solum ergo dubitatur, an alij possint adjuvare reum ad dictam carceris fractionem? ad quod sic respondet

ibidem Delugo. Omnes negant, posse alios juvare reum effodiendo parietes, effringendo portas, vel alia similia faciendo. Si enim non licet effringere portas vel effodere parietes domus privatæ, minus licebit domus publicæ, per quod publica potestas pateretur vim, & offenderetur; licet ergo reo ipsi propter naturale jus conservandi se ipsum, liceat id facere, non tamen hoc licebit alijs, quibus id non est necessarium ad sui conservationem. Et paulò post, obijcienti sibi, cur mittere quis possit reo securim ad effringendū carcerem, non verò servum, qui adjuvet? respondet, securim esse instrumentum inanimatum, servum verò animatum: servus itaque (ait) effodiendo carcerem, peccaret, quia contrectaret ipse rem alienam invito domino, ut diximus, atque ideo & domini minus peccaret, mittens & præcipiens servo, quod servus sine peccato facere non potest: securis autem scindendo non peccat, ideo, nec qui illam mittit, cum nec sit causa peccandi, nec ipse cooperetur immediatè effractioni carceris. Hæc ille, cui nequeo subscribere.

Primò quia universaliter, qui potest ponere finem, potest, ut dictum est, adhibere media: at medium est, reum in effringendo carcerem, habere meum, vel tuum servum adjuvantem.

Secundò, quia alibi diximus t, nec potuit negare Delugo, u me furari posse, si aliunde non habeo, pro extreme indigente; quod enim ipse licitè potest, possum & ego ejus proximus, tunc enim per me tamquam per instrumentum surripit, quod suum est extreme

extremè indigens; siquidem, *Qui per alium facit, per se ipsum facere videtur.*
et sup. lib. 8. tr. 2. c. 6. v. 2. u De- luge citatus ib.

§. III.

Advocatus & procurator.

Tertiò, quia falso supponitur, esse peccatum, adjuvare reum in effringendo carcere; si enim non est peccatum pro ipso reo, nec erit pro adjuvante: publica autem potestas tunc non patitur injustè vim, vel offenditur, quia in eo casu iustè ille, & consequenter socij effringunt; nam, ut modo vidimus, potestas publica solum jus habet cogendi malefactores ad carceres, non dare potest præceptum, seu tollere jus, quod quisque habet se defendendi à duris tormentis &c.; unde colligis, falsum esse, servum illum peccare adjuvando; non enim peccat, ut patet ex dictis, & consequenter quoad hoc, eadem erit ratio de securi illa & de servo.

Quintò: si reus ex se potest effringere carcerem ob sui conservationem, id certè est propter amorem, quem quisque debet sibi ipsi, ergo potuerunt ejus pater & mater, qui vna persona censentur cum filio, quique sæpe magis amant filios, quàm se ipsos. Et certè quis ferreus negabit matri, posse adjuvare filium (quem mox moriturum timet) ad carceres effringendos. illum, que servandum? si matri id concedis, ergo patri, ergo fratri, sorori, amico; ergo cuicumque proximo, qui ex charitate movetur ad adjuvandum. Semper autem suppono, fugam huius in damnum reip. vel vitæ alterius vergere injustè non debere, ut ex se patet.

Quas causas possit Advocatus patrocinari, dixi superius *a*. Rursus ex superioribus colligi potest, an teneatur restituere *b* pecuniam pecuniariam, quam cliens injustè defensu solvisset? ut item, an teneatur *c*, patrocinari extremè indigenti? nunc ergo dumtaxat addendum aliquid de stipendio, ipsi debito.

a sup. l. 1. c. 3. §. 7. b sup. lib. 8. tr. 4. c. 2. §. 6. n. 12. c sup. lib. 5. c. 1. per tot.

2. Et primò, quidem prohibetur in jure, *d* posse Advocatum cum cliente loco stipendij pacisci de quota parte litis, hoc est, de dimidia, vel tertia, vel quarta parte ipsi danda, si lis vincatur. Ratio prohibitionis fuit, ne per fas vel nefas Advocatus sententiam promoveret. Rursus prohibetur *e*, ne idem de pretio conveniat cum cliente, post inchoatam litem, sed vel ante illam inceptam, vel post finitam. Ratio fuit, ne cliens, postquam ostendit Advocato sua arma, cogeretur stare pretio, quod Advocato libuerit. Cæterum si nulla interveniat fraus, vel fraudis periculum, non existimo, *ee* has leges obligare in conscientia, quia fundantur in præsumptione fraudum. Sicuti autem posse Advocatum post victoriam accipere, quæ gratis dantur, certum est, ita magnum periculum erit, ne nō gratis dentur, quando ab Advocato nimia sollicitudine requiruntur: dabit enim cliens ex timore, ne

Y y

aliàs

aliàs ab Advocato injustè vexetur.

d. l. *sumptus*. ff. de pactis, & alibi.
e colligitur ex c. *Infames* 3. q. 7. ee *Di-*
an. p. 2. tr. 16. res. 47.

3. Præterea potest f. Advocatus accipere integrum stipendium pro lite promissum, quando promittitur quid determinatum pro tota lite, ad finem usque, etiam si cliens eam non profequatur. Ratio est, quia sicuti, qui locat operam suam pro anno, non debet uo pretio defraudari, si per ipsum non stat, illam ponere, ita in casu nostro. Quando tamen Advocatus propter infirmitatem v. g. non servit, solum meretur stipendium pro tempore servitij. Quando item Advocatus, dum non agit huius clientis causam, suscipit aliam, quam non suscepisset, si priorem fuisset prosequutus, compensare debet lucrum, nec potest gaudere priore stipendio. Quando denique Advocatus potius elegisset amittere stipendium, & non laborare, quàm contra, non valet, saltem integrum, exposcere stipendium, quia jam non laboravit. Videtamen, quoad hoc postremum, ea, quæ notant lib. 8. tract. 3. cap. 8. §. 3. numero 15.

f. l. *Fag. Pr.* 8. c. 38

4. Pari modo justè stipendium accipiet, quod solet quolibet anno dari, tametsi eo anno nullam causam clientis agat; nam (secluso pacto, cui esset standum) ipse est paratus advocare, onusque sumit respuendi adversæ partis patrocinium. Si in decursu litis cliens transigat cum adversario, finiatuq; lis per transactionem, licet item Advocatus accipiet determinatum stipendium, promissum pro tota lite;

nam non stat per Advocatum, ut lis per suos terminos non currat. At si non fuerit determinatum pretium pro tota lite, sed Advocatus serviat ad ratam anni, hanc solam accipiet. Illud de subtractione ex negatione sui laboris, quod modò dixi, & de susceptione aliarum causarum, semper est proportionaliter in similibus applicandum.

5. Denique si Advocatus agit propriam causam, litemque vincit, pars autem adversa condemnatur, ut solvat expensas, poterit ipse accipere expensas, quæ debentur Advocato, & quas solvisset, si Advocato usus esset; ratio est, quia labor, quem ipse suscipit in sua causa defendenda, meretur illud stipendium, neque debet cedere in utilitatem adversarij. Quæ diximus de Advocato, propter paritatem rationis, etiam de Procuratore dicta censeantur.

§. IV.

Accusator & Denunciator.

1. Quando crimen proximi superiori aperitur, solum propter bonum & emendationem fratris, dicitur denunciatio paterna; quando, ut delinquens puniatur, dicitur denunciatio judicialis; quando, ut superior pro suo munere faciat, quod iudicabit expediens, dicitur propriè denunciatio canonica: nā latè appellatur etiam judicialis, quia fit Superiori, vt Iudici. Denunciatio autem judicialis, etiā propriè sumpta, differt ab accusatione; nā qui accusat, suscipit in se onus probandi, & debet se subscribere accusationi; si non probat, patietur ex jure pœnam talionis; quæ non subit Denunciator.

4. De

2. De his autem plura sunt & varia, quæ clarè afferuntur à Doctoribus; illos adi; ego enim illud hic dumtaxat proferam, quod timoratum & probum virum torfit nudiustertius, meque de suo timore amicè consuluit. Dum is, nomine Caius, rure domum reverteretur, sub primam noctem, aggressus ex improviso à Titio, vulneratur gravi vulnere, nullis præsentiibus, & ut ipse fatetur, nullis non solum vehementibus, sed ne probabilibus quidem existentibus conjecturis, quibus probare possit, à Titio, (quem certissimè cognouit) fuisse vulnus inflatum. Quarit ergo, an peceet, si Titium bonæ famæ virum ad Iudicem deferat? Ratio timoris & dubitationis fuit, quia occulto existente delicto infamaretur proximus, qui jus habet, ne famam amittat ex occulto crimine. Simile contigit non multo ab hinc tempore; nam improbus quidam Religiosus tentauit puerum indecorè osculari, nescio quo occultissimo in loco, dubitatumque fuit, an puerem deferre ad Superiorem palam potuerit, quamvis ejusdem Religiosi, alias optimi nominis, infamia fuisset consecutura.

3. Antequam responderem, volui aliquot Doctores eoluere, ex quibus afferam hic instar omnium duos, Fagundez & Delugo. Prior loquens, an accusatio fieri possit, non præmissa correctione, sic ait *a*. Vidi, sæpe dubitari, an ante accusationem præmittere da semper sit fraterna monitio? & sic respondeo; prima conclusio: si accusator potest probare in Iudicio accusationem, quam proponit, non tenetur præmittere fraternam admo-

nitio, siue in ea vindictam propriæ injuriæ intendat, siue publicum bonum reipublicæ quæ vult, ut publica delicta, puniantur, ac scelerati timore supplicij cohibeantur. Et paulo post addit tres huius rei rationes: primâ, quia nimis esset difficile, obligare atroci affectum injuria, ad faciendam injurianti correctionem fraternam, existente injuria publica, quæq; probari potest. Secundam, quia delinquens sic publicè jus vnicuique dedit, ut accusare ipsum posset. Tertiam, quia in accusatione directè & immediate intenditur bonum reipublicæ, non verò delinquentis peculiare bonum, ad quod immediate tendit correctio &c. Secunda conclusio, quando crimen est occultum, & in Iudicio probari non potest, tunc tenetur accusator ante accusationem præmittere admonitionem, & peccat mortaliter contra charitatem, nisi illam præmittat, si ex illa emendatio peccatoris speratur, præsertim si ipse sit persona honesta, & bonæ famæ. Excipienda tamen sunt crimina ex se contra bonum publicum, qualia sunt heresis, falsificatio numorum, proditio in principem, & similia. Hæc ex Fagundez. Vides occultum crimen non posse in Iudicium ferri, si qui illud commisit, sit, sit persona bonæ famæ &c.

a Fag. l. 8. in Decal. c. 47. n. 16.

4. Delugo *b* autem loquens non de accusatione solum, sed vniuersaliter de quacumque denuntiatione judiciali, sic habet: dubitari potest; an ut denuntiatio licitè fiat, requirat præcedentem infamiam? Supponimus autem, neminem posse licitè judicialiter denuntiare,

Y y z

denuntiare, nisi quod *bona fide* putat,
 posse in iudicio legitimè probari (lo-
 quitur, puto, præter hæresim alio-
 rum infectuâ &c. alioquin *sine villo*
fructu infamaretur proximus. Hoc
 supposito, prima sententia *c* docet,
 neminem posse juridicè denuntiare
 peccatum secretum, etiam si possit
 illius crimen probare, nisi crimen sit
 tale, quod redundet in reipublicâ, vel
 innocentis grave damnum. Oppo-
 sita tamen *d* sententia videtur veri-
 or, quam alij videntur supponere, ut
 communem, Suarez, Filliucius, Mo-
 lina. Ratio est, quia sicut propter bo-
 num commune unusquisq; habet facul-
 tatem accusandi, quæ probare potest,
 sic habet facultatē denuntiandi absq;
 malitia detractionis; præponderat
 enim bonum commune, contra quod
 esset, si scelerati homines scirēt, se posse
 impunè peccare, absque metu pœnæ,
 quamdiu eorum delicta non essent
 divulgata. Hæc ille. Notes illud,
 (*quæ probare potest, & quod bona fide*
putat, posse in iudicio probare.) Cum
 ergo Caius, & ille puer non putent bo-
 na fide, posse vulnus & osculum pro-
 bari, sequitur, nec posse illud denūtiari.

b Delug. t. 2. de just. d. 37. sec. 7.
 n. 76. c. n. 7. d. n. 78.

5. Equidem assero in rigore theo-
 rico sic esse omnino sentiendum, & id
 probari à prædicta doctrina Theolo-
 gorum. Cæterum in praxi *e* puta-
 rem, nunquam peccari, etiam si occul-
 tissima criminia Iudici deferantur ab
 eo, qui injuriam passus est, vel ab ijs, ad
 quos juxta Doctores *f* injuria perti-
 net, ut pater, frater &c. Semper au-
 tem suppone, abesse debere odium &

desiderium injustæ vindictæ. Ratio
 doctrinæ datæ posset esse, quia num-
 quam defunt rationes propalandi, &
 favet communis praxis. Quis enim
 est ille, qui hodie ad Superiorem, vel
 Iudicem non defert, saltem per viam
 querelæ, injurias sibi illatas, quocum-
 que in loco, & quacumque ratione il-
 las acceperit? & meritò: primò, quia
 Iudex & Prælati, quibus multa sunt
 cognita, quique manus, ut dicitur, val-
 de longas habent, aliquas fortasse con-
 jecturas expiscabuntur, per quas pos-
 sint ad iudicium producere; & re ipsa
 millies evenit, ut occultissimi delin-
 quentes comprehensi ab industrijs mi-
 nistris non rarò fuerint. Facit hæc
 praxis, quam approbat Lessius, *g* con-
 tra Navarrum, per quam Iudices sæcu-
 lares, nulla præcedente infamia, ex
 simplici delatione alicuius procedunt
 ad specialem inquisitionem contra ali-
 quam personam.

e Delug. in simili li. 4. resp. moral.
 dub. 6. n. 3. *f* Vid. apud Fagund. pr. 8.
 c. 48. nu. 1. *g* Sanch. l. 6. conf. la. p. 1.
 dub. 30. *g* Less. li. 2. c. 29. n. 131. apud
 Delugo l. c. sec. 6. n. 64.

6. Secundò, quia nimis esset one-
 rosum injuriato, si antequam deferat,
 ipsi sit speculandum, an testes habeat?
 an probi ij sint? an adsint conjecturæ
 vehementes, vel probabiles? &c. id
 fieri debere in propriè dicta accusatio-
 ne, mirum non est, quia per accusatio-
 nem hoc sibi onus accusator imponit;
 at denuntiator Iudicis officium dum-
 taxat implorat, cætera ipsius prudentiæ
 remittit.

7. Tertiò, quia summum malum
 reipublicæ esset, sceleratis hac impuni-
 tate

tate occulti criminis ansam dare vexandi proximum; nam, quando sciunt, se, quomodocumque occultè peccaverint, esse apud Iudicem prodendos, avertentur facilius à malis.

8. Quartò, præstat, Superiorem scire delicta subditi, non solum in foro paterno, sed in judiciali; nam licet quando probari non possunt, propter defectum testium, procedere nequeat ad pœnam, tamen illa cognitio inferniet saltem, ut forte incidentem eundem in similia peccata possit postea Iudex securius castigare, & fortasse si hic sit secundus casus, possit confirmare alium antea ab eodem Superiore cognitum. Favet lex *gg*, quamvis valde à Christianis timoratis limitanda, dum edicit expedire, crimina omnia propalari.

gg *l. eum qui nocentem §. 1. ff. de injurijs.*

„ Eum, inquit, qui nocentem infamavit, non esse bonum & equum, ob eam rem condemnari. Peccata enim nocentium nota esse, & oportere, & expedire. Notas illud? (infamavit) occultum ergo supponitur fuisse crimen.

9. Quintò, notò illud allatum à Delugo, nu. 4. (quia *sine fructu* infamaretur proximus) at in praxi semper adest aliquis tandem fructus, ut dictum est: nam propterea rectè excipio cum eodem, occultum aliquod crimen hominis gravissimè: hoc enim non possit licitè deferri ad Iudicem, non solum quando vni soli est cognitum, sed etiam quando per paucos testes probari posset; non puto, inquam, licere, quia si crimen hoc propalaretur, esset scan-

dalum in republica, & nullus speraretur fructus, & nullum præcavendum est malum, &c. ut supponimus, unde infamaretur proximus sine causa.

10. Sextò, noto verba Molina *h*, quem modo citavit Delugo, qui quamvis loquatur expressè de crimine, quod probari potest, sic tamen habet: est licitum præjudicare famæ ejus, qui delinquit, non solum sententia Iudicis, postquam delictum fuerit probatum, in pœnamque eius delicti, sed etiam, ut de eo delicto accusetur à legitimo accusatore, inquiratur à Iudice ex officio, detegatur ac denuntiatur, testibusque comprobetur, quantum in bonum commune jure civili aut Canonico, in Ecclesiastico vel in sæculari foro fuerit pro qualitate delictorum, præscriptum aut permissum: neque in ea læsione famæ delinquentis, quæ ea via juxta ordinem ac permissionem juris fit, vlla est culpa in foro conscientiæ, neque contra justitiam, neque contra charitatem delinquentis, modò sinistra alia intentio non admisceatur, neque transgressio fiat, quoad id, quod ea correctione judiciali, Canonico aut civili jure, in Ecclesiastico aut in sæculari foro est permissum. Hæc Molina. Noto autem illa verba (*permissum, permissionem juris, est permissum*) sed etiam videtur passim permitti, ut quilibet sine tot cautelis, de suis injurijs apud Iudicem querelam exhibeat, ergo &c.

h *Mol. r. 5. de just. tr. 4. d. 32. num. 5.*

11. Atque hæc mihi in mentem venerunt, quibus virum illum puerumque

Yyy 3

rumque eximerem à timore peccandi: si alijs placeant mihi de excogitata veritate placebo; si displiceant, in verso stylo, quæ scripta sunt, sponte delebo, &c.

§. V.

Testis, Notarius seu Tabellio.

QUæ de his agitari communiter solent habes apud Doctores a perspicue. Nonnulla etiam, vel controversa, vel necessaria nos in præcedentibus satis superque notauimus; quare hic amice Lector, non es distinendus diutius, sed solum de locis admonendus.

a Bonac. 8. Decal. pr. d. 10. q. 3. p. 3. n. 16. de teste & ib. p. ult. de Notario. Fagund. in 8. Dec. pr. l. 8. c. 39. de teste & de Notario ib. c. 94. Delugo de just. t. 2. d. 39. de teste & de Notario ib. d. 41. De taxa à Notario, & similibus ministris accipienda Diana p. 4. tr. 8. res. 8. De Notario, quoad cooperationem cum contrahentibus inique, distincto loquitur Barthol. à S. Fausto in speculo Confess. d. 26. q. 116. De eodem ostendente scripturas in damnum alterius, lege Fagund. lib. 8. in Decal. c. 5. n. 6. & 7.

An testis possit æquivocare, dixi vniuersim l. 3. c. 2. §. 2.

An Notarius possit cooperari, scribendo contractum usurarium, dixi l. 5. c. 1. §. 4. à n. 42.

An scribendo instrumentum emptionis vel venditionis, cum læsione infra dimidium, dixi lib. 8. tract. 3. p. 7. §. 17. n. 1.

An uterque, id est, Testis & Notarius, obligentur revocare dictum, vel scripturam falsam, dixi lib. 8. tr. 4. cap. 1. §. 9. num. 6. & rursus dicam inferius, cum de restitutione famæ cap. 3. §. 3. numero 21.

CAPVT TERTIVM.

De lædente famam alterius, ejusque restitutione.

§. I.

Quid sit fama, & quomodo lædatur?

FAMA, quæ consistit in aliorum bona opinione, quam de aliquo ij habent, læditur, quando in eorum animos ingeritur de eodem, etiam si fuerit defunctus, praua opinio. Et quidem si læditur, falsum crimen imponendo, dicitur communiter infamatio; si verum, sed occultum propagando, dicitur detractio. Vtrumque peccatum ejusdem a speciei sine dubio mortale contra iustitiam; unde & restitutionis onus inducens. Mortale inquam, nisi materiæ paruitas excuset, vel aliud, de quo mox. Ratio est, quia non minus homo jus ad sua bona temporalia habet, quam ad bonum famæ, publicè apud homines acquisitæ.

a In nostra methodo Conf. l. 2. c. 13.

2. Læditur autem dupliciter, primò, veluti ex injusta acceptione, ut cum quis injustè sive formaliter, id est, intendendo alterius famam denigrare, illam denigrat; sive materialiter, quando, non ex hac intentione, sed